

IV, 388) kaynakların çoğunda kistrâya Abdullâh b. Huzâfe'nin gönderildiği kaydedilmektedir. Şücâ'ın Abdullâh b. Huzâfe'nin heyetinde yer alması yahut kistrâya başka bir zaman yollanması mümkün olmakla birlikte her iki elçinin karşılanması sırasında cereyan eden olayların benzerliği onun adının yanlışlıkla zikredildiği ihtimalini güçlendirmektedir. Hz. Peygamber, 8. yılın Rebülevvel ayında (Temmuz 629) Şücâ' b. Vehb'in kumandasında yirmi dört kişilik bir birliği Medine'ye yaklaşık 50 mil uzaklıkta Siy bölgesindeki Hevâzin kabilesinin bir kolu olan Benî Âmir üzerine gönderdi. Şücâ' bu kabileye âni bir baskın düzenleyip çok sayıda deve ve koyun ele geçirdi, birkaç kadını esir aldı (bk. SİY SERİYYE-Sİ). Şücâ', Hâlid b. Velîd kumandasında Müseylimetülkezzâb'a karşı yapılan Yemâne Savaşı'nda şehid oldu. Onun hadis rivayet ettiği bilinmemektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Hişâm, *es-Sîre* (nşr. Mustafa es-Sekkâ v.dğr), Beyrut 1410/1990, II, 242; IV, 193; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 258-259, 261; II, 127; III, 94-95; İbn Habîb, *el-Muḥabber*, s. 72, 76; İbn Abdülber, *el-İstî'âb* (Bicâvî), II, 707; Ahmed b. Hüseyin el-Beyhâkî, *Delâ'ilü'n-nübüvve* (nşr. Abdülmu'tî Kal'acî), Beyrut 1405/1985, IV, 353-354, 387-388; Süheylî, *er-Ravzü'l-ünûf*, VII, 465, 522-523; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, II, 505; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm: 'Ahdü'l-Hulefâ'i'r-râşidin*, s. 57-58; İbn Hadîde, *el-Mişbâhu'l-mu'dî fi küttâbi'n-nebiyyi'l-ümmî* (nşr. Muhammed Azîmüddin), Beyrut 1405/1985, I, 215; İbn Hacer, *el-İşâbe* (Bicâvî), III, 316-317; IV, 528.

ERDİNÇ AHATLI

ŞÜCÂÜDDİN VELİ

XIV-XV. yüzyıllarda
Anadolu'da yaşayan Kalenderî şeyhi.

Hayatına dair bilinenlerin önemli bir kısmı, XV. yüzyılın ortalarında yazıldığı anlaşılan *Vilâyetnâme-i Şeyh Şücâeddîn* adlı esere dayanmaktadır. Sultan Varlığı ve Şücâüddin Baba olarak da bilinir. Sözlü gelenek onu İmam Ali er-Rizâ'nın soyuna dayandırmakta ve Babaîler İsyânı'nın (637/1240) lideri Baba İlyas ile aynı kişi diye göstermekteyse de gerek kendi *Vilâyetnâme*'si gerekse *Vilâyetnâme-i Otman Baba*'da verilen bilgilerden onun XIV. yüzyılın sonlarıyla XV. yüzyılın başlarında yaşadığı anlaşılmaktadır. Şücâüddin Velî'nin Orhan Gazi döneminde yaşadığına dair bilgileri (Ocak, *Osmanlı İmparatorluğunda*, s. 97-98) kronoloji dikkate alındığında şüphelye karşılamak gerekir. Hayatından bahseden kaynaklarda adı ilk defa

Yıldırım Bayezid devrinin sonlarında geçmektedir. *Vilâyetnâme-i Otman Baba*'da Timur'un Anadolu'ya geldiğinde vezirleriyle birlikte Şücâüddin Velî'yi ziyaret ettiği, kendisine çokça mal başışlamak istediği, ancak şeyhin bunu kabul etmediği ve Timur'dan hemen Anadolu'yu terketmesini istediğine dair bir menkıbe anlatılır. Bu menkıbeden hareketle onun Ankara Savaşı'ndan önce Anadolu'ya geldiği ve Timur'un dikkatini çekecek kadar tanınmış bir kişi olduğu ileri sürülebilir. Bektaşî menâkıbnâmeleri içinde en doğru bilgilerin yer aldığı bir eser kabul edilen *Vilâyetnâme-i Otman Baba*'da Timur'un Anadolu'yu terketmesinde Şücâüddin Velî'nin tavrının etkisine temas edilmesi de onun Timur'la önceden tanıştığı veya Anadolu'da tanınmış bir şahsiyet olduğu ihtimalini güçlendirmektedir. Kendi vilâyetnâmesinde bulunmayan bu menkıbeyi *Vilâyetnâme-i Otman Baba*'nın müellifi Küçük Abdal'in tahayyülünün bir eseri olarak görmek de mümkündür. Vilâyetnâmesinde Şücâüddin Velî'nin daha ziyade Çelebi Sultan Mehmed ve II. Murad devrindeki faaliyetlerinden, dönemin devlet ricâli ve meşâyihîyle ilişkilerinden söz edilir. Eserde yer alan motiflerden bazıları *Koyun Baba Menâkıbı* ile büyük benzerlikler, hatta aynılıklar göstermiş olsa da devlet ricâline dair bilgiler ve zikredilen coğrafya Şücâüddin Velî'nin hayatı hakkında daha açık bir tablo sunmaktadır.

Menkıbelerden anlaşıldığına göre Şücâüddin Velî, Eskişehir Seyitgazi'de yaşamış, dervişleriyle birlikte Bursa, Kütahya, Manisa ve Ankara civarını dolaşmıştır. Vilâyetnâmenin şeyhin çobanlığına dair bir menkıbeyle başlaması onun Türkmenliğine bir vurgu şeklinde değerlendirilebilir. Vilâyetnâmede Şücâüddin Velî'nin hayatını sürdürdüğü yerler olarak tekkesinin bulunduğu Seyitgazi yakınındaki Şeyh Şücâüddin köyü başta olmak üzere Melikgazi, Bayındırözü, Nigarınçalı, Atlıçalı, Çamağaç, Karacaköy, Bölükçam, Balpınarı, Karkın ve Kırkkavak gibi köylerin isimleri geçer. Şeyhin Seyitgazi'yi neden ikamet merkezi seçtiği konusunda yeterli bilgi yoktur. Ancak onun Seyyid Battal Gazi'ye son derece saygı beslediği zaman zaman türbesini ziyaret etmesinden anlaşılmaktadır. Elinde ileride kendi adıyla anılacak asâsı, yaz aylarında müridleriyle birlikte sürekli dolaşan Şücâüddin Velî gezici derviş tipinin en önemli örneklerinden biridir. Onun gezici dervişleri Muhyiddin

Çelebi (vr. 27^a) ile Vâhidî'nin (vr. 42^b) dikkatini çekmiştir.

Vilâyetnâmede Şücâüddin Velî'nin Abdal Mehmed, Kaygusuz Abdal, Ümmî Kemal, Seyyid Nesîmî, Hacı Bayrâm-ı Velî gibi devrinin diğer sūflileriyle yakın ilişkiler kurduğu anlatılır. Bunlara haklarında bilgi bulunmayan Baba Mecnûn, Baba Hâkî, Abdal Yâkub gibi derviş ve sūflileri de eklemek mümkündür. Eserde Orhan Gazi dönemi dervişlerinden Abdal Mûsâ ile yakınlığından söz edilmekteyse de bu kronolojik olarak mümkün görünmemektedir. Vilâyetnâme müellifi, Abdal Murad'ın oğlu Abdal Mehmed'in uzun yıllar Şeyh Şücâüddin'e hizmet ettikten sonra bizzat şeyh tarafından Bursa'ya gönderildiğini ifade eder. Şücâüddin Velî'nin Hacı Bayrâm-ı Velî ile ilişkisi önemli bir konudur. Hacı Bayrâm-ı Velî vilâyetnâmede Şücâüddin Velî'nin yakın dostları arasında gösterilmektedir. Hacı Bayrâm-ı Velî, müridlerinin "kaşı kirpiği yoluk" diyerek eleştirdikleri şeyhi ziyaret etmek için Ankara'dan Eskişehir'e gelmiş, bir süre onunla kalıp sohbet etmiştir (*Vilâyetnâme-i Şeyh Şücâeddîn*, vr. 119^b). Vilâyetnâmede Şücâüddin Velî'nin dönemin diğer sūflilerinden üstün olduğu vurgulanmakta, bu üstünlüğün bizzat söz konusu dervişler tarafından ifade edildiği belirtilmektedir. Meselâ Kaygusuz Abdal da Seyyid Nesîmî ve Ümmî Kemal'in bulunduğu bir mecliste bunu açıkça ifade etmiştir (a.g.e., vr. 115^a-119^a). Molla Fenârî ile de görüşen Şücâüddin Velî bazı fikhî konuların çözümünde kendisine yardımcı olmuştur.

Şücâüddin Velî'nin Osmanlı hânedan mensupları ve bazı devlet adamlarıyla da yakın ilişkiler kurduğu anlaşılmaktadır. II. Murad'ın annesi Şehzade Hatun, oğlu Alâeddin Çelebi, hayatı hakkında pek bilgi bulunmayan Laçinoğlu Paşa ve Timurtaşoğlu Ali Bey bunlar arasında sayılabilir. Ahmet Yaşar Ocak'a göre Şücâüddin Velî, sadece Kalenderî zümreleri arasında değil yüksek rütbeli Osmanlı gazileri arasında da hatırı sayılır bir mevki edinmiştir. Timurtaş Paşa ve oğlu Ali Bey gibi Rumeli fütuhatında önemli rol oynamış gazilerin onun müridi olmaları, kendisinin de zaman zaman onlarla birlikte Rumeli gazâlarına katıldığını ortaya koyması açısından önemlidir (*Osmanlı İmparatorluğunda*, s. 98-99). Vilâyetnâmede "kaşı kirpiği yoluk" bir kişi olarak tasvir edilen Şücâüddin Velî abdalân-ı Rûm zümresinin önde gelen isimlerindedir. Kalenderî hayat tarzı bazı kesimlerin ve dönemindeki diğer bazı şeyh-

lerin tepkisini çekmiş, hatta menkıbeye göre okla vurulup öldürülmek istenmiştir.

Şeyh Şücâüddin'in yaşadığı dönemde Kalenderî zümreleri ve abdalân-ı Rûm üzerindeki etkisi Anadolu ile sınırlı kalmamış, Balkanlar'da da yoğun biçimde hissedilmiştir. Anadolu'nun değişik bölgelerinde ve Balkanlar'da onun adına izâfe edilen çok sayıda tekke ve köy bulunması bunun en belirgin delilidir. Hindistan ve İran'dan birtakım Kalenderî zümrelerinin gelerek kendisini ziyaret etmeleri orada da tanındığını göstermektedir. Şücâüddin Velî'nin Anadolu ve Balkanlar'daki etkisi ölümünden sonra devam etmiştir. Küçük Abdal, Otman Baba'nın dervişleriyle birlikte Şeyh Şücâüddin'in türbesini her yıl ziyaret ettiğini söyler. Vâhidî, XVI. yüzyılda abdalân-ı Rûm zümresine mensup dervişlerin, ellerinde şeyhin asâsına izâfeten "Şeyh Şücâ çomağı" adını verdikleri bir asâ ile dolaştıklarını ve kendilerine Ur-yan Şücâiler adını verdiklerini kaydeder. Günümüz Alevî zümreleri içinde de kendisine büyük saygı duyulmaktadır. Bu geleceğe bağlı bir Alevî açığı mevcuttur (Say, *Seyyid Battal Gazi*, s. 49-50).

Şücâüddin Velî'nin tekkesinin bulunduğu köye ölümünden uzunca bir süre sonra Bâlî Bey oğlu Kasım Bey tarafından 921 (1515) yılında türbe yaptırılmıştır (Aydın, sy. 9 [1971], s. 208). Ardından inşa edilen cami ve diğer binalarla burası külliye haline dönüşmüştür. Şeyhin türbesinin yanında Timurtaşoğlu Ali Paşa'nın türbesi yer almaktadır. Şeyh Şücâüddin'in faaliyetlerini sürdürdüğü tekke ve türbesinin bulunduğu köy uzun yıllar onun adıyla anılmıştır. Eskişehir'in Seyitgazi ilçesine 6 km. mesafedeki bu köyün adı 1968 yılında Arslanbeyli olarak değiştirilmiştir. Seyitgazi'deki türbenin dışında kendisine Edirne ve Antalya'da iki makam türbe nisbet edilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Vilâyetnâme-i (Menâkıb-ı) Şeyh Şücâeddin, Kastamonu İl Halk Ktp., HK 1591/8, tür.yer.; Küçük Abdal, *Vilâyetnâme-i Otman Baba*, Ankara Cebeci Halk Ktp., nr. 495, vr. 17^b-18^a; Muhyiddin Çelebi, *Hızırnâme*, İÜ Ktp., TY, nr. 9495, vr. 27^a; Vâhidî, *Menâkıb-i H'âce-i Cihân ve Netice-i Cân* (nşr. Ahmet T. Karamustafa), Cambridge 1993, vr. 42^b; Latîfî, *Tezkiretü'ş-şu'arâ ve tabsratü'n-nuzamâ* (haz. Ridvan Canım), Ankara 2000, s. 470-471; Hikmet Tanyu, *Ankara ve Çevresinde Adak ve Adak Yerleri*, Ankara 1967, s. 204; Ahmet Yaşar Ocak, *Bektaşî Menâkıbnâmelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri*, İstanbul 1983, tür.yer.; a.mlf., *Osmanlı İmparatorluğunda Marjinal Süfilik: Kalenderîler (XIV-XVII. Yüzyıllar)*, Ankara 1992, tür.yer.; Ahmet T. Karamustafa, *God's Unruly Friends, Dervish Groups in the Islamic La-*

ter Middle Period, 1200-1550, Salt Lake City 1994, s. 48, 62; Mehmet Demirtaş, *Seyit Sultan Şücâeddin Velî*, Eskişehir 2003, s. 16-130; Yağmur Say, *Seyyid Battal Gazi, Şücâeddin Velî, Üryan Baba*, Ankara 2003, s. 44-57, 88-91; a.mlf., "Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasında Önemli Bir Kült Kimlik: Şücâeddin Velî (Sultan Varlığı)", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, sy. 37, Ankara 2006, s. 99-133; Yusuf Ziya [Yörükân], "Tahtacılar", *DİFM*, sy. 19 (1931), s. 78; Filiz Aydın, "Seyitgazi Aslanbey Köyünde Şeyh Şücâeddin Külliyesi", *VD*, sy. 9 (1971), s. 201-213; Orhan F. Köprülü, "Velâyet-nâme-i Sultan Şücâüddin", *TM*, XVII (1972), s. 177-184; Şükrü Elçin, "Bir Şeyh Şücâüddin Baba Velâyet-nâmesi", *TKA*, XXII/1-2 (1984), s. 199-218; Nevzat Demirtaş, "Sultan Şücâettin Velî", *Nefes*, sy. 32, İstanbul 1996, s. 24; Ayşe Yıldız, "Şücâeddin Baba Velâyetnâmesi", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, sy. 37 (2006), s. 49-97; Erol Altınsapan, "Seyitgazi İlçesi Arslanbeyli Köyü Şeyh Şücâeddin Külliyesi", a.e., s. 173-184.

HAŞİM ŞAHİN

ŞÜF'A

(الشفعة)

Ön alım hakkı.

Sözlükte "ilâve etme ve birleştirme" anlamlarına gelen şüf'a fıkıh terimi olarak, satım veya bu hükümdeki bir akidle alınmış taşınmaz veya taşınmaz hükmündeki özel mülkiyete konu bir malı müşteriye mal olduğu bedelle cebren alıp mülkiyetini elde etme hakkını ifade eder. Genellikle şüf'anın, bu hakkı kullanan kişinin malına ikinci bir mal eklemesi sebebiyle "çift" mânâsındaki şef'den geldiği söylenir. Ayrıca terimle ilgili etimolojik açıklamalar yapılırken şüf'a hakkını kullanan kişinin malında artış meydana gelmesi, şüf'ada yardımlaşmanın bulunması veya satıcının şüf'a sahibine öncelik tanınması ile kelimenin kök anlamları arasında yer alan "artma, yardım isteme / yardım etme, gözetip ayıracılık tanıma" (şefa'at) anlamları arasında ilişki kurulur. Şüf'a hakkına konu olan mal **meşfû'**, **meşfûun fih** veya kısaca **şüf'a**, şüf'a hakkı sahibi **şefî'**, şüf'a hakkına konu malı satan kişi **bâyî'**, şüf'a hakkının doğmasına sebep olan / kendisi sebebiyle şüf'a hakkı ileri sürülen mal **meşfûun bih**, şüf'a hakkına konu malı alan kişi (şüf'a mükellefi) **müşterî** veya **meşfûun aleyh** diye anılır. Tanımda olduğu gibi şüf'anın sebep, rükün ve şartları ile şüf'a hakkının kullanılma usulü ve hükümleri Hanefî mezhebi esas alınarak incelenecek, diğer mezheplerde önemli görünen farklılıklar ayrıca belirtilecektir. Bu kurumu ifade etmek için Batı dillerinde meşfû' malı şefi'in tercihen satın alma hakkını vurgulayan Latin-

ce "preemptio" (Fr. préemption, İng. pre-emption) veya hakkın sebep ve mahiyetini belirten "retrait" vb. kelimeler kullanılmaktadır. Yeni Türk Medenî Kanunu'nda "ön alım hakkı" tabiri benimsenmiştir.

Mülkiyet hakkı ve kullanımının gelişim süreciyle sıkı irtibatı bulunan şüf'anın hukuk tarihinde birçok amaca hizmet eden değişik içerik ve şekillerde uygulamalarına rastlanır. Eski devirlerde şüf'a hakkının tanınmasına hâkim olan ana düşünce malların ailede, kabileden yahut şehirde muhafazasını sağlamaktan ibaretti. Müşteri olan yabancı, hak sahiplerine haklarını kullanmak isteyip istemediklerini sormakla yükümlü tutuluyor, böylece yabancı bir kimsenin aileye veya kabileye sokulması önleniyordu. Ortaçağ'larda bu hak bir taraftan bu amacı gerçekleştirmek, diğer taraftan derebeylerine müşteriden memnun kalmadığı takdirde bedelin belirli bir kısmını iade etmek suretiyle malı zaptetme imkânı vermek için tanınmıştı. Günümüzde hemen bütün hukuk sistemlerinde dar veya geniş kapsamda var olan bu hakkı, doğrudan hukuk düzenince ilgililere tanıyan şüf'a ve tarafların kendi iradeleriyle meydana getirdikleri şüf'a olarak iki ana başlık altında incelemek mümkündür. Birincisi kanunî şüf'a, ikincisi akdî şüf'a diye adlandırılır. Şüf'anın amaç ve yararları şöylece özetlenebilir: 1. Kanunî şüf'a bakımından müşterek mülkiyet ilişkisini bildiğince ferdî mülkiyete dönüştürmek, arzu edilmeyen kimselerin paydaşlarına katılmasına engel olmak, miras taksimlerinde ihtiyarî müzayedelerde çok ucuz bir fiyata ihale edilen şâyi bir hisseyi diğer paydaşların aynı şartlarla almasını mümkün kılmak. 2. Akdî şüf'a bakımından özellikle uzun süreli âdi ve hâsılat kiralalarında kiralananın başkasına satılması sebebiyle kiracılar için doğacak sakıncaları önlemek. 3. Her ikisi bakımından şefi'in, kendisine satılmasını bilhassa arzu ettiği şâyi bir hissenin yahut kıymetli bir eşyanın bir gün satılması ihtimaline karşı mevcut kanunî şüf'a hakkı veya tesis edeceği bir şüf'a mukavelesiyle garanti altına alması. Buna karşılık şüf'a hakkının, mâliki malını istediği kimseye satma imkânından mahrum ederek kendi mülkünde serbestçe tasarruf yetkisini sınırlaması, özellikle Ortaçağ'lardaki kanunî rüçhan hakları devrinde mülkiyet hakkı üzerinde baskı aracı olarak kullanılması, alıcı veya satıcıları bu hakkı düşürmek için muvâzaalı yollara yöneltip ahlâkî sorunlara yol açması gibi sakıncalarına da temas edilmiştir. Fakat yine de şüf'a hakkının gerekliliği dü-